

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 3, Eylül/September 2020

Burcu ÖZAYDIN YAKIŞTIRAN

Öğr. Gör., Hitit Üniversitesi
brozydn@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8218-1578>

Orhan Kemal'in Hayatını Otobiyografik Romanlarından Okumak

Reading Orhan Kemal's Life from His Autobiographical Novels

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 29.05.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 31.08.2020

Yayın Tarihi/Published: 11.09.2020

Atıf/Citation

Özaydın Yakıştıran, Burcu (2020). Orhan Kemal'in Hayatını Otobiyografik Romanlarından Okumak. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (3), s. 355-378. DOI: 10.34083/akaded.744879.

Özaydın Yakıştıran, Burcu (2020). Reading Orhan Kemal's Life from His Autobiographical Novels. *Journal of Academic Language and Literature*, 4 (3), p. 355-378. DOI: 10.34083/akaded.744879.

<https://doi.org/10.34083/akaded.744879>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Birçok yazarın yazı hayatına kendinden, yaşanmışlıklarından yola çıkarak başladığını söylemek mümkündür. Orhan Kemal'in severek okuduğu ve örnek aldığı Panait Istrati ve Maksim Gorki, romanlarında sıklıkla kendi hayatlarından esinlenmişlerdir. Benzer biçimde Orhan Kemal de ilk romanlarına "Küçük Adamın Notları" başlığıyla yaşadıklarını yazarak başlamıştır. İlk romanı *Baba Evi* (1949), "Küçük Adamın Notları" serisinin birinci kitabıdır. Onu izleyen *Avare Yıllar* (1950) ise ikincisidir. Araya başka romanlar girse de Orhan Kemal hayatını yazmaya devam etmiştir. *Avare Yıllar*'ın devamı niteliğinde olan *Cemile* (1952), ilk yayımlandığında "Küçük Adamın Notları 3" üst başlığını taşır. Cemile'nin devamı niteliğinde olan *Dünya Evi*, çok daha sonra 1958'de yayımlanır. 1965'te yazdığı *Bir Filiz Vardı* romanı yaşadığı bir aşktan esinlenmesi dolayısıyla bu kapsama alınabilir. Bu otobiyografik roman serisine 1968'de yayımlanan *Arkadaş Islıkları* da eklenebilir.

Bu romanlar, yazarın hayatından yoğun izler taşıyan ve otobiyografik özellikler gösteren eserlerdir. Bu çalışmanın amacı, Orhan Kemal'in otobiyografik ayrıntılar taşıyan altı romanını inceleyerek yazarın hayatını, romanlarına nasıl aksettirdiğini dikkatlere sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Orhan Kemal, roman, biyografi, otobiyografik roman.

Abstract

Many writers started by writing their own life story to literature. Maksim Gorki and Panait Istrati, which Orhan Kemal loved and read as examples, were often inspired by their own lives in his novels. Similarly, Orhan Kemal started his first novels by writing what he lived with the title "Little Man's Notes". His first novel, *Father's House* (1949) is also the first of the series "Little Man's Notes". *Wanderer Years* (1950), following the *Father's House*, is the second. Orhan Kemal continued to write his life, although other novels came together. *Cemile* (1952), which is the continuation of *Wanderer Years*, has the title of "Little Man's Notes 3" when it was first published. *The World House*, which is the continuation of *Cemile*, was published much later in 1958. *Friend Whistles* published in 1968 can also be added to this autobiographical novel series. These novels are works that have traces of the writer's life and adopt an autobiographical narrative style. Our aim in this study is to show how Orhan Kemal reflects his life on these novels by going through these six novels.

Keywords: Orhan Kemal, novel, biography, autobiographical novel.

Giriş

Orhan Kemal, çağdaş roman ve öykücülüğümüzde toplumcu gerçekçi sanat anlayışının en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Ona göre sanat endişesiyle sosyal endişeyi birbirinden ayırmak mümkün değildir. Çünkü sanatçı, sosyal endişelerini sanat yoluyla dile getirecektir. Türk romanında topluma yönelme eğilimi, onun eserlerinde kırsal ve kentsel hayatta yoksulluk çeken insanlar arasında görünür. Orhan Kemal, yaşanmış olayları ve bizzat yaşadığı ve gözlemlediği durumları, tanıdığı ve bildiği insanları samimi bir dil ve üslup ile metne taşır. Onun en çarpıcı ve karakteristik özelliği budur. “*Ben yaşadıklarımı yazdım*” diyen yazar, anlattığı gerçeklerin içinden gelmiştir. Orhan Kemal'in hayatı, Adana ve Çukurova'daki pamuk ırgatlarının, fabrika işçilerinin, İstanbul'un kenar mahallelerinin yoksul insanları arasında geçmiştir.

Rus yazar Maksim Gorki (1868-1936) ve Yugoslav yazar Panait Istrati'nin (1884-1935) eserlerini okuyan ve onlardan etkilenen Orhan Kemal, alt tabaka insanların zorlu yaşamlarına yönelmiş ve bu yazarlar gibi ilk romanlarına hayat hikâyesini yazarak başlamıştır. Maksim Gorki'nin *Çocukluğum*, *Ekmeğimi Kazanırken* ve *Benim Üniversitelerim* üçlüsü ile Panait Istrati'nin *Hayat Yollarında* ve *Perlmutter Ailesi* ikilisine benzer olarak Orhan Kemal “Küçük Adamın Notları” başlığı altında yaşadıklarını, roman kurgusu içinde anlatmıştır.

“Küçük Adamın Notları”nın ilk romanı *Baba Evi*'nde (1949) ailesini ve çocukluk yıllarını, babasının siyasi faaliyetleri sebebiyle sürgüne gitmelerini ve fakir düşmelerini anlatır. Onu izleyen *Avare Yıllar* (1950) serinin ikinci romanıdır. Adana'ya dönüşü, babaannesine yaşaması, içten arkadaşlıkları, futbol tutkusu ve okuldan ayrılışı bu romanda yansıma bulur. Araya başka romanlar girse de Orhan Kemal hayatını yazmaya devam eder. *Avare Yıllar*'ın devamı niteliğinde olan *Cemile* (1952), ilk yayımlandığında “Küçük Adamın Notları 3” üst başlığını taşır. Burada eşi Nuriye Hanım'ı ve ailesini, evlenme süreçlerini anlatır. *Cemile*'nin devamı niteliğinde olan *Dünya Evi*, çok daha sonra 1958'de yayımlanır. Evlilik hayatı, baba olması ve ekmek kavgası romanda ele alınır. 1965'te yayımlanan *Bir Filiz Vardı* romanı, on yedi yaşında bir genç kız olan Ülkü ile yaşadığı aşktan yola çıkması dolayısıyla bu kapsama alınabilir. Bu otobiyografik roman serisine 1968'de yayımlanan *Arkadaş Islıkları* da eklenebilir. Bu roman ise *Avare Yıllar*'ın benzeri bir süreci ele alır. Arkadaşları, aşkı, çocukluktan gençliğe geçişi ve yine geçim kaygısı etrafında şekillenir.

1. Acı Tatlı Çocukluk: *Baba Evi*

Gerçek adı Mehmet Raşit Ögütçü olan Orhan Kemal, aslen Elazığlıdır ve dedesi Bekir Sıtkı Bey bir memur olarak Adana'ya göçmüştür. Babaannesi Emine Hanım, Bulgaristan'dan göçmüş bir ailenin kızıdır. Babası avukat, parti lideri ve çiftçi olan Abdülkadir Kemali Bey, Osmaniye'de doğmuştur. İstanbul Darülfünun Hukuk

Fakültesinden mezun olup henüz öğrenimi sırasında İttihat ve Terakki Fırkasına bağlanmıştır. Annesi Azime Hanım ise Rüштиye'den mezun olduktan sonra iki yıl kadar öğretmenlik yapmıştır (Eliuz 2004: 2). Abdülkadir Kemali Bey, gönüllü olarak topçu teğmeni olarak Çanakkale'de savaşırken ilk çocuğu Mehmet Raşit dünyaya gelir (15.09.1914). Dedesi, onun doğumunu babasına telgrafla şöyle iletir: "*Ben de dehr'in sitemin çekmeğe geldim dehr'e*" (Uğurlu 1973: 7). Gerçekten de Orhan Kemal, dünyanın yükünü çekecek, "ekmek kavgası" peşinde zor bir hayat sürecektir.

1949'da yayımlanan ilk romanı *Baba Evi*'nde çocukluğuna dair yaşadıklarını görmek mümkündür. 1940'ta *Yeni Edebiyat* gazetesinde yayımlanan *Balık ve Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde yayımlanan *Kardeşim Niyazi* adlı öyküleri eserin olay örgüsü içinde yer alır (Eliuz 2004: 40). Roman sert, otoriter baba figürü ile avare, haylaz bir çocuk arasındaki çatışma üzerine kurulmuştur.

Abdülkadir Kemali Bey son derece sert ve otoriter biridir. Onu "*kalın kaşlı, iri gövdeli müthiş korku*" (Öğütçü 2020: 277) olarak tanımlar. Babası onun, kendisi gibi iyi bir eğitim almasını ister. Ancak bu eğitim, ağır cezalarla, dayakla dayatılır:

"Fikrini apaçık söyle, korkma... Bak çöpçülere... Ne okuma kitapları var, ne de akşamları ders soran beybabaları... Sen de, 'Ben çöpçü olacağım, okumak istemiyorum.' Dersen, ben de senin yakarı bırakırım, bir daha da ders sormam...

Uzatmayalım çöpçü olacağımı söylemiş bulundum. Sen misin...

Tekme, tokat, yumruk ve iskemlemlerle beraber yerlere... Onsan sonra dersler bir kat daha bindi, tabii dayaklar da.

Çok zaman 'Aman Yarabbi,' derdi, 'Aman Yarabbi! Böyle mi olacaktı benim oğlum?' "(Baba Evi, 4-5)¹

Bu eğitim tarzına, çocuk ruhunda korkunun sebep olduğu tepkiyle kayıtsız kalır. İlk eğitimine bu şekilde başlayan Orhan Kemal, okula verilir ve Aralık Mektebine başlar. İlk öğretmeni olan "Sarıklı Hoca"sı babasından pek de farklı değildir: "*Hocanın uzun sakalı, gümrah, kuvvetli bıyığı, bilhassa babamı hatırlatan daima çatık kaşları...*" (Baba Evi, 5)

Kişiliğinden gelen direniş ile Orhan Kemal için ilk öğretmenlerinin yani babası ve hocasının sert tutumları, öğrenme isteğine engel bir işleve bürünür: "*Diz çöküp otururduk. Önlerimizde cüzlerimiz. Hoca içimizden rasgele birini okuturken biz sinek avlar, kıçına kâğıt takıp bırakırdık.*" (Baba Evi, 5)

Annesi Azime Hanım ise eğitilmiş bir kadın, bir öğretmendir. Evin hanımı olmakla birlikte kimseye yukarıdan bakmaz, tam tersi evdeki hizmetçi kadınlarla

¹ Makale boyunca Orhan Kemal'in romanlarından yapılan alıntılarda yazarın adı tekrarlanmadan romanın adı ve sayfa numarası belirtilecektir.

arkadaşlık etmekten hoşlanır. Ancak bu tutumu ne babası Abdülkadir Kemali ne de babaannesi ve halaları tarafından hoş karşılanmaz:

"Babamın uzak şehirlere gittiği günlerin tadına doyamazdık. Böyle zamanlarda, bilhassa geceleri, annem evdecinin karısı Seher Bacı'yla hizmetçi kız Gülizar'ı çağırır, 'Haydin,' derdi, 'şu sofrayı yere serin de, o yokken ağız tadıyla bir yemek yiyelim...'

Babam yerde yemek yemeye, bulgurdan yapılan ve haşlanmış taze asma yaprağıyla yenilen 'batırık'lara müthiş kızardı. Hele annemin hizmetçi takımıyla senli benli oluşuna daha çok kızardı. Hiçbir zaman gelin, kaynana, görünce diriltularının eksik olmadığı evimizde, babaannemle halalarım anneme şöyle haykırmışlardır: 'Hizmetçi ruhlu kadın, aşşğılık kadın, ruhsuz kadın!'

Hâlbuki annem... Bir eski muallime olan annem, istese de büyüklük satamazdı, elinden gelmezdi ki..." (Baba Evi, 14)

Evlerinin alt katının komşuları tarafından yağmalanması üzerine bunu duyan Abdülkadir Kemali Bey, eşine müthiş bir dayak attuktan sonra onu boşamış, iki ay sonra da nikâh tazelemiştir. Annesi ise babasını zaten çoktan affetmiştir: " 'Dövsün' demişti, 'erkektir... Kabahat onda değil, öteki boynu kopasıcılarda... Anlayıp dinledikten sonra dövse, ne yapayım, o zaman ben cezama razıyım...' " (Baba Evi 20)

Orhan Kemal'in eserlerinde kadınlar erkeklerin egemen olduğu dünyada aşşğılanan, dövülen, ezilen, satılan, cinsel nesne olarak kullanılan niteliklerle verilirler (Eliuz 2010: 97). Çoğu kadın da bu kaderini kabullenmiştir. Ancak yazar eserlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dikkat çekerek kadının yerini ve önemini sorgular (Özaydın Yakıştıran 2019: 247). Yazarın toplumsal yapıdaki kadın algısını yapıtlarına yansıtıran şüphesiz ilk örneğı annesidir. Hizmetçilerle arkadaş olan, hiyerarşik ilişki kalıplarını umursamayan annesi aracılığıyla, şiddet aşşkının karşısına ezilenin yanında olma çıkar. *Baba Evi'*nde Orhan Kemal cinsel kimliğini, erkekliği sorgular ve babasının kaba kuvvete dayalı iktidarıyla annesinin mağduriyeti arasında bir seçim yapmaya yönelir (Günay Erkol 2012: 337).

Anlaşıyor ki sürekli köylülerin, işçilerin yanında olan, sanatını onların sıkıntılarını dile getirmeye adayan Orhan Kemal, annesine daha çok benzemekte ve hiyerarşik ilişkilere karşı çıkmaktadır. Kendisi de bu özelliğinin daha çok küçük yaşlardan başladığını dile getirir:

"Bunun için midir ne, babamın bütün yasaklarına rağmen mahalle ve okul arkadaşlarım daima fakir fukara çocukları oldu. Üstleri başları eski, yarı aç yarı tok çocukların yanında karnı tok, sırtı pek olmaktan utandım. Buna hakkım yok gibi geliyordu. Bu yüzden babamdan sık sık dayak yerdim. Hele bayram günleri... Temiz, pak giyinmemi isteyen babama inat - inat da değil. Böyle arzuladığmdan, içimden böyle geldiğinden - arkadaşlarımın yanına giderken yeni esbaplarımı

çıkarcı odunlukta odunların arasına saklar, eskileri giyinin, evden usullacık savuşturdum” (Öğütçü 2020: 278).

Okula henüz başlamış olan Orhan Kemal, çok geçmeden Milli Mücadele'nin başlamasıyla birlikte okuldan alınır:

“Sonra ‘Düşman geliyor!’ dediler. Caddeye bakan evimizin önünden, gittikçe çoğalan sedyelerde, sargıları kanlı, yüzleri toz toprak, kan içinde gözleri yumuk, inleyen askerler geçmeye başladı. Babam, ev halkının endişeli bakışları önünde birtakım harp planları çizer, düşmanın taarruzlarını, bizim müdafaamızı, kısa, kalın, bazen uzun oklarla anlatırdı.” (Baba Evi, 5)

Bu süreçte Adana'nın işgali üzerine “Göğün kül renkli bulutlarla sımsıkı olduğu bir sabah” bütün aile önce Niğde, sonra Konya ve ardından da Ankara'ya göçmek zorunda kalırlar. Konya'da olduğu dönemde Delibaş isyanına şahit olan Orhan Kemal, ayaklanmanın oluşu ve bastırılması ile ilgili anılarından *Baba Evi*'nde ayrıntılı olarak bahseder:

“Birdenbire bir isyan içinde bulduk kendimizi, yahut da bana öyle geldi... Keçe külahlı, poturlu insanlar, yerlere kaba kaba basarak koşuyorlar, ‘İstemezük, biz bu hükümeti istemezük!’ diye bağırıyorlardı. (...) Bir gün işittik ki, asiler valiyi ahıra bağlamışlar. Bir başka gün, Alâettin Tepesi'ni işgal eden asilerin, bir genç subayı ensesinden kesip annesinin dizine yatırdıkları haberi yayıldı. ‘Şeriat isterük, biz bu gâvur hükümeti istemezük, dinsizleri istemezük, şeriat isterük!’ Sürüklenen insanların çığlıkları ve dinmek bilmeyen silah sesleri... Kapılar kırılıyor, insanlar boğazlanıyordu.” (Baba Evi, 10)

Kuvayı Milliye kuvvetlerine katılan babası Abdülkadir Kemali Bey, bu sebeple sık sık Ankara'ya gitmektedir. Orhan Kemal'in babasının durumunu ve bu gerçeği nasıl sakladıklarını şu satırlarda görmek mümkündür :

“Sorun olursa kömürçünün oğlu olduğumu söylememi sıkı sıkı tembih etmişlerdi. Babaannem, babama ait ne kadar kitap, kâğıt, fotoğraf, kılıç, tüfek varsa daha doğrusu Ankara'daki babama ait ne varsa, hepsini yatakların pamukları içine, tavan arasına saklamıştı.” (Baba Evi, 10)

2 Ekim 1920'de başlayan Delibaş ayaklanması, Kuvayı Milliye kuvvetlerinin 6 Ekim'de Konya'ya girmesiyle bastırılmıştır:

“Atlılar geçiyordu, atlılar... Parlak güneşin altında kabalakları, kalpakları, koca koca bıyıklarıyla atlılar geçiyordu... Sonra ‘istemezük’ler... Elleri arkalarında bağlı, poturlu, keçe külahlı, şeriat fedailerini... Derken yük arabaları... Yük arabalarında enselerinden kesilmiş, kanlı cesetler... O gün o kadar bağırdım ki, sesim kısıldı, hastalandım.” (Baba Evi, 11)

Babası Abdülkadir Kemali Bey isyanın bastırılmasından sonra 1920-1923 döneminde birinci mecliste Kastamonu milletvekili olarak bulunmuştur. Orhan Kemal, Ankara'yı şöyle anlatır:

"Ankara denince ben, yanık, çürük, paslı tahtalar ve kerpiç kalabalığından ibaret, alt alta, üst üste evler, bozuk dar sokaklarda sipersiz kabalaklarıyla askerler, kalpaklı subaylar Hâkimiyet-i Milliye gazetesi satan çocuklar ve suyu akşamdan sabaha donmuş, çatlak bir testi hatırlarım." (Baba Evi, 9)

Aile, Adana'ya 1923'te geri dönmüştür. Abdülkadir Kemali Bey, Ceyhan'da çiftçilik yapmaya ve ayrıca *Toksöz* gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Gazetesinde yayımladığı bir yazının sakıncalı bulunması üzerine İstiklal Mahkemesine verilir. 1925 yılının Şubat ayında başlayan Şeyh Said İsyanı üzerine 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılır ve 6 Mart'ta Bakanlar Kurulu tarafından alınan karar ile birçok gazete kapatılır. *Toksöz* gazetesi de kapatılan bu gazeteler arasındadır. Bunun üzerine Abdülkadir Kemali Bey, on bir ay tutuklu kalır. Sonrasında 26 Eylül 1930'da, Adana'da, Ahali Cumhuriyet Fırkasını kurar. Aynı zamanda gazetecilik faaliyetlerine *Ahali* gazetesini çıkararak devam eder. Böylelikle gazetesinde bir yandan partisinin tanıtımını yapmış ve bir yandan da siyasal eleştirilerine yer verir. Orhan Kemal *Baba Evi*'nde, babasının bu dönemine ait gözlemlerini şöyle nakleder:

"Ama ben babamı asıl 'fırka' mücadelelerinde tanıdım. Yine böyle günlerdi... Nutuk söyleyenleri niçin alkışladıklarını çok defa bilmeyen sokaklar dolusu insanın kinle, küfür şimşekleriyle yüklü kalabalığı. Kalabalık, kalabalık, hep kalabalık. Aynı parkelere basan ayakkabılı, çarıklı veya yalın ayakların, mahşeri hatırlatan, insanı coşturan müthiş kalabalığı.... Dar bir sokakta, karşılıklı iki konak hatırlıyorum. Becerikli ilkokul öğrencilerinin yaptıkları mukavva konakları hatırlatan bu cumbalı, kafesli, tahta saçakları dantela gibi işlemeli konaklardan birisi bizimdi. Burası aynı zamanda babamın "Fırka" binasıydı. Alt kat ağır, beyaz taşlarla döşeliydi. Ben bu alt kattan çok korkardım. (...) Bu alt katta fırka toplantıları yapılırdı. Sigara dumanlarıyla kesifleşen havasında öfkeli yumrukların sert kavisler çizdiği sinirli toplantılardı. (...) Orta kat sofanın budak deliklerine gözlerimi uydurarak baktıkça gördüğüm manzara buydu: Ayı sınıflara mensup olması lazım gelen insanların karmakarışık kalabalığına nutuklar söyleniyor, nutuklara karşılık eller çırpılıyor, 'Yaşa!' diye bağırılıyordu. Böyle bir kalabalığı zaman zaman coşturan bir adamın oğlu olduğumun farkındaydım. Babamın ta ilan sayfalarına kadar uzanan makaleler yazdığını da biliyordum. Lakin ne babamın fırka liderliği ne de bitmez tükenmez makaleler beni ilgilendiriyordu." (Baba Evi, 20-21)

Orhan Kemal'in babası Abdülkadir Kemali Bey, ev içinde otoriter bir kişiliğe sahiptir. Korkulan, kimi zaman öfkelenilen ama hep saygı duyulan baba tip, onun romanlarında sıklıkla görülür.

Babasının siyasetle yakın ilgisine karşılık Orhan Kemal, ideolojik bir duruşu olmakla birlikte hayatı boyunca aktif olarak siyaset içinde yer almamıştır. Komünizm propagandası yapmaktan iki kez tutuklanmış olan yazar, savunmasında şöyle der: *“Ben hapislihaneden itibaren 23 yıllık hayatım içerisinde günlük aktüel politikaya katılmamışım. Bir sanatçı için bir koltuğa iki karpuz sığdırmak gibi bir şey olurdu... Dolayısıyla komünizm propagandası yapmadım, müsnet suçu kabul etmem”* (Uğurlu 1973: 297).

Fethi Okyar, iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi'nin isteği üzerine 17 Kasım 1930'da henüz üç ay kadar önce kurmuş olduğu Serbest Cumhuriyet Fırkasını kapatmıştır. Çok partili sisteme geçilebilmesi için, Atatürk'ün isteği üzerine 12 Ağustos 1930'da kurulan bu fırka, Fethi Okyar'ın yaptığı gezilerde çıkan olaylar yüzünden 17 Kasım 1930'da kendisini feshetmek durumunda kalmıştır. Abdülkadir Kemali Bey, hükümete karşı muhalif tavrını bir zaman daha sürdürse de aldığı duyumlar üstüne Suriye'ye kaçar (Eyigün 2004: 9). Onun kaçıyla aile sıkıntılı günler geçirmeye başlar. Ancak Orhan Kemal baba otoritesinden kurtulduğu, özgür olduğu için çok mutludur:

“...Babasından ayrılan çocuklar babasız kalışlarına üzüdür... Ben tersine... Sevinmişim... (...) Adeta evin içinde krallığımı ilan ettim... Astığım astık, kestiğim kestikti. Kardeşlerimi istediğim zaman ağız tadıyla dövebiliyor, güneş battıktan çok sonra, eve futbol topuyla döndüğüm zaman, nerede kaldığımı, niçin geciktiğimi, dersleri bırakıp gene mi futbol oynadığımı soran olmuyor, damların tepesinde, renk renk, boy boy uçurtmalarımınla mavi gökyüzüne ferman okuyabiliyordum... (...) Bu saltanat böyle sürüp gidecek sanıyordum. Fakat bir gün... Uzun bir mektup geldi babamdan. Acele pasaport için müracaat etmemiz, ne var be yoksa satıp derhal hareketimiz isteniyordu. İnmeler indirecektim... Bir türlü doyamadığım “hürriyet”imin üstüne sünger çekmek lazım geliyordu.” (Baba Evi, 22)

Orhan Kemal, bir süre sonra annesi ve kardeşleriyle beraber Beyrut'a babasının yanına gider ve bu yüzden de orta son sınıftaki öğrenimini bırakmak zorunda kalır. Bu, her daim içinde ukde kalacaktır. Abdülkadir Kemali Bey, Beyrut'ta Lübnan vatandaşı olmadığından avukatlık yapamaz ve kendi işini kurmaya karar verir. Eşinin bileziklerini satarak bir lokanta açar. Bu lokantada hep birlikte çalışırlar. Adana'da babası yokken, özgürce arkadaşlarıyla vakit geçiren, top peşinde koşan Orhan Kemal, artık hayatın zorluklarını yaşamaya başlamıştır. Ancak bu zorlukları kahrederek değil, hayata sıkı sıkı tutunarak yaşar. Ekmek kavgası içinde, kendini yakın gördüğü işçiler gibi olmaktan memnundur:

“On yedi yaşındaydım ve hayatımın bu tarzından çok memnundum. Memleket, futbol, Cin Memet ve ötekiler silinmişti. Ortalık yeni yeni ağarmaya başlarken Niyazi'yle birlikte evden çıkardık. O saatte Beyrut'un yeşil tramvayları bile seyrek işlerdi. Yalnız işçiler, o, dünyanın her tarafında, herkesten az uyuyan kadınlı

erkekli, çocuklu kalabalık, onlar kümeler halinde ve yollarda olurlardı. Aralarına katılırdık. Tıpkı onlar gibi, ceketlerimiz omuzlarımızda, onların bastıkları parkelere basmak gururu içinde, iş gücü sahibi insanlardık. Ayakkabılarım biraz yeniydi galiba... Onlarınkine benzesin diye bir gün şurasını burasını kesmiş, şeklini bozmuştum da, babamdan mükemmel bir dayak yemiştım." (Baba Evi, 23-24)

Hep çalışıp didinen, mücadele eden insanların zorlu hayatlarını yazarken yaşama sevincini asla karartmadan anlatmıştır. Bu tavır, onun romanlarının en temel özelliklerindedir. Orhan Kemal'in "aydınlık gerçekçilik" dediği sanat anlayışı hayata hep umutla, hep iyimserlikle bakmasını sağlar.

Orhan Kemal, lokantanın iflasından sonra İbrahim Efendi adındaki bir tanıdık vesilesiyle bir basımevinde işçi olarak çalışmaya başlar. Tanıdık vasıtasıyla işe girmiş olması onu çok rahatsız eder. Hayatı boyunca elde ettiği her şeyi mücadeleyle, kendi alın teriyle kazanmış ve hiç hazıra konmamış biri olarak Orhan Kemal'in bu duruşu, temelde zorunluluktan değil bireysel değerlerindedir. Maddi imkânlarla sahip olduğu zamanlarda bile babasının adını ve gücünü kullanarak bir şeyler elde etmeyi, bir yerlere gelmeyi istememiştir. İçinde buldukları geçim sıkıntısı yüzünden basımevine tanıdık vasıtasıyla girişini yansıtan aşağıdaki satırlar, onun değerlerinin, ahlâk anlayışının en güzel örneklerindedir:

"Hiçbir zaman minnet etmeyen babamın, 'Âlâ... Babası matbaa sahibi olmuştu, varsın oğlu matbaa işçisi olsun...' diye, müthiş bir kahrı içinde saklayarak, adeta yüzüne tükürürcesine konuştuğu İbrahim Efendi, güler yüzlü, kabarık saçlı bir adamdı. (...) Eli yüzü karalı insanlar bana baktıkça sanıyorum ki, orada ne için dikildiğimi biliyorlar, içlerinden bana gülüyorlar... 'Dil bilmez, müretteptikten anlamaz, hatır için kayırlmak istiyor' diye düşüneceklerinden korkuyordum. Hiçbir zaman iltimasa alıştırılmamıştım. İlkokulda tembeller sırasındaydım, uzun zaman onların arasından kurtulamadım, galiba sonuna kadar; lakin bir günden bir güne babam, ne bir hocaya, ne de şuna buna, sınıf geçirilmem hususunda ricada bulundu. Onun için, buraya kabul edilişimde bir iltimas seziyordum, buysa beni yerin dibine geçiriyordu" (Baba Evi, 44).

Orhan Kemal'in basımevindeki görevi, kâğıt kesme makinesinin kolunu çevirmektir. Bu iş onun pek de güçlü olmayan kollarına zor gelir: "Müthiş bir hızla dönen demir tekerleğin kolu ellerime fena halde çarpardı. Duyduğum acıyı dişlerimin arasında zapta çalışarak, yeni bir hamleyle kola atılır, onu yakalamaya çalışırdım..." (Baba Evi, 45)

Zorluğuna karşın makinelere hayranlığı ve maddeye karşı maneviyatı sorgulaması bu dönemde başlar. Babasının dindar biri olmasına karşılık o dinî değerlere uzaktır:

"Zaten şuna dikkat ediyordum ki, makinelerin bulunduğu yerde dualar pek zavallı kalıyordu. Makinede Allah'a isyan ediş, mazeret tanımayan, affetmeyen, miskinliği parçalayan sistemli bir hırs görüyordum. Onda hiçbir duanın stop ettiremeyeceği bir kudret vardı. Bu kudret beni ürkek bir hayranlığa götürüyordu. Makineyi seviyordum. Makine, insan kolunun gelişmesi, insanın en namuslu dostu, yardımcısı, kölesiydi ama makineden gene de korkuyordum." (Baba Evi, 46)

Orhan Kemal, ilk aşkıyla bu yıllarda tanışır. Eleni, basımevinin yanındaki çikolata fabrikasında çalışan güzel bir Rum kızıdır. Onun karşısında eski postallarından utanır, bu yüzden kendisini sevmeyeceğini düşünür:

"Biz çok zengindik memlekette, şimdi çok utanıyorum."

'Neden?'

'Şu postallarımdan...'

'Aldırma...'

'Aldırma mı? Ayıp değil mi bunlarla...'

'Neden ayıp olsun? Benim bir ağabeyim var, der ki: Eski ayakkabılarımdan zenginlerimiz utansın...'" (Baba Evi, 51)

O zamana kadar roman okumaktan hoşlanmayan, sevdiği tek kitap *İki Çocuğun Devriâlemi* olan Orhan Kemal'e Eleni, faydalı kitaplar vererek ona okuma zevki aşılar. Ancak bu aşk uzun sürmez, Eleni'nin ağabeyinin siyasal faaliyetleri nedeniyle aile, Lübnan'dan ayrılmak durumunda kalır. Eleni'nin Orhan Kemal'in hayatındaki önemi sadece bir ilk aşk olmanın ötesinde, onun sosyal uyanışında ilk etkiyi yapmış olmasındadır: "İlk aşk kolay kolay unutulmuyor... Eleni... Ve ilk aşk bende ilk sosyal uyanış sanırım bu Rum kızıyla başladı" (Uğurlu 1973: 170). Eleni'nin gidişi onu çok üzer. İşe gitmeye devam etse de her şeyden soğumuştur. Arkadaşlarını ve Adana'yı da çok özlemiştir. Annesine "Ben okumak istiyorum. Beni buralara getirdiniz, cahil bırakacaksınız." (Baba Evi, 62) der. Babası bu duruma öfkelenirse de 1932'de Adana'ya babaannesinin yanına döner.

2. Başıboş Gençlik ve Uyanış: *Avare Yıllar, Arkadaş Islıkları*

Orhan Kemal, Adana'ya döndükten sonra ortaokula yeniden yazılır ancak okulla arasındaki bağlar tamamen kopmuştur. Adana'ya dönüş ve baba otoritesinden kurtuluşun verdiği özgürlük ile futbol ve aşk üzerine kurulu avare bir hayata başlar ki bu süreci de *Avare Yıllar* ve *Arkadaş Islıkları*'nda anlatır.

Orhan Kemal bir futbol sevdalısıdır. Bu tutkusu eserlerinde de kendini gösterir. İyi penaltı atan bir santrafor olan yazar Adana'da "Golcü Raşit" olarak nam salmıştır. İlerleyen yıllarda da futbol ile bağını koparmamış, *Türkiye Spor* adlı günlük bir spor gazetesinde tashih yapmıştır (Orhan Kemal 2007: 49).

"İşte o yıllar... Yığınla futbol hastasından biri de bendim. Ağustos güneşinin kasıp kavurduğu sıcak altında oynana futbol... Mahalle futbol kulübümüz... Laf

aramızda, iyi penaltı atardım. İyi bir santrafordum ha... Bir, iki kol her maç sağladı. Sonra Giritli'nin Kahvesi... Okula filan bir tekme yallah dediğimiz yıllar..." (Caymaz 2012: 169).

Sarı şeritli kasketini takıp okula diye çıkan yazar, bir zaman sonra tamamen bağını keser. Fabrika semtinde oturan Bedriye adlı bir kıza âşık olarak onunla evlenmek ister. Ancak Bedriye, onun eğitimini tamamlamasını ister. Bunun üzerine orta ikinci sınıftan bıraktığı okula devam etmek üzere İstanbul'da oturan küçük halasının yanına gider. Bedriye'nin başka biriyle nişanlandığını arkadaşlarından gelen mektupla öğrenir, Adana'ya döner ve ayrılırlar (Eliuz 2004: 5).

Bu İstanbul macerası ve aşk hikâyesi *Avare Yıllar*'da yansıma bulur. Babaannesi Orhan Kemal'in durumundan hiç memnun değildir. Okulu tamamen boşlamış, İstanbul'a gitmek için dokuma fabrikasında işçilik yapmaya başlamıştır. Durumu küçük halasına yazar. İstanbul'da yaşayan halası, para gönderir ve eğitimini tamamlaması için yeğenini yanına çağırır. Arkadaşı Gazi ile birlikte İstanbul'a giderler. Orhan Kemal ve arkadaşı İstanbul'da tutunamaz, paraları kalmaz, halasından yardım isterler. Halasının arkadaşlarını yanında getirmesini istememesinden dolayı ona kızar, arkadaşlarını da bırakamaz ve Adana'ya geri dönerler. Döndüğünde öğrenirler ki sevgilileri başkalarıyla birlikte:

"Adana'ya döndüğümüz gece Hasan Hüseyin'den öğrendik ki, benimki bir deniz gediklisiyle işi uydurmuş. Gazi'ninki yakın köylerden birinde rençberlik eden amcasının oğluyla nişanlanmış. (...)

Geliyor, hoş geldin bile demeden, sadece dikiliyor. Uzun uzun bekliyoruz. Nihayet, 'İştiklerim doğru mu?' diye soruyorum. Cevap vermiyor. 'Demek doğru?' Gene cevap yok. Nasıl tanıştıklarını soruyorum. Hep, hep susuyor. 'Şu halde,' diyorum, 'benim için her şey mahvoldu!'" (Avare Yıllar, 140)

Bedriye'den sonra Orhan Kemal, Güzide adlı bir kendisinden on bir yaş büyük bir bar kadınına âşık olur:

"Sonra bir Bar kadını.. Güzide.. Güzide otuzunda, ben on dokuz yaşındaydım.. Bir süre bana hayatımı öyle acıklı anlattı ki, etkisi altında kaldım.. Sanki terk edilmişliği benim yüzümdendi.. Ve sanki bu hatayı düzeltmeğe ben zorunluydum.. Masama gelirdi.. Ve bana hiç para harcattırmazdı.. (...) Ciddi olarak onunla evlenmeye karar vermiştim. (...) Ona daha çok bağlanmış ve deli gibi sevmeye başlamıştım.." (Uğurlu, 1973: 170)

Ancak Güzide, Orhan Kemal'in evlenme ısrarları karşısında ona öğütler vermiş, kendisinden soğutmak için uğraşmış, ardından da Adana'dan ayrılmıştır (Uğurlu, 1973: 171). Güzide'ye dair ayrıntılar, *Arkadaş Islıkları*'nda doğrudan kendi adı verilerek görülür. Güzide, genç bir kadın yüzünden kocası tarafından terk edilmiş,

istemediği halde çaresiz kalıp bara düşmüş, iki kızına yetmeye çalışan bir annedir. Orhan Kemal onu "kişilik" sahibi bir kadın olarak ifade eder:

"Güzide ve başından geçenler beni adamakıllı ilgilendirmeye başlamıştı. O kadar ki, benimkiyle onu birleştirmişim adeta. Şayet bara düştüyse, benimki de tıpkı tıpkısına Güzide gibi bir konsomatris olur, (...) Demek düşmek, kişinin elinden alamıyordu kişiliğini! Evet kişilik. İnsanoğlu elinde olmayan nedenlerle düşebilir, ama haysiyetini ayaklar altına vermeyebilirdi." (Arkadaş Islıkları, 185)

Orhan Kemal'in birçok eserinde "kötü yol" üzerinde durmasında şüphesiz Güzide'nin etkisi vardır. Yazarın "aydınlık gerçekçilik" dediği sanat anlayışı, en olumsuz görünen insanın içinde bile iyilik olduğu temeline dayanır: "Kötü yol, düzensiz toplumların yarattığı bir kader çizgisidir.. Bu yola itilenler alınlarındaki yazının gereği olarak bu yola düşmezler. Onları bu yola, iyi niyet ve çabalarına rağmen düşüren toplum düzensizliğidir" (Uğurlu 1973: 171).

Orhan Kemal'in Adana'ya dönüşünden bir süre sonra annesi ve kız kardeşleri de gelirler. Ailenin durumu çok kötüdür, sefalet içindedirler. Annesi Adana'daki baba topraklarını satmak için dönmüştür. İyi gün dostları yüz çevirmiş, babası artık "öteki taraftaki adam" olmuştur: "Yakınımız, amma çok yakınımız hanımefendi, 'Böyle zamanda,' der, 'nerde? Sağ gözden sol göze fayda yok.' Nesine lazımmiş babamın siyaset? Her koyun kendi bacağından asılırmış. El için nara yanacağına, yakıp çubuğunu rahatına baksaymış." (Avare Yıllar, 146)

Bu şartlar içinde okumak onun için "lüks"tür:

"Çocuk değildim artık. Babamla kardeşim öbür tarafta sefil, annem ağaran saçları, derinlere çöken gözleriyle diz boyu çamurlara bata çıka koşup durur, kız kardeşlerim günden güne zayıflarken, benim ortaokulum bir lükstü muhakkak. Bu lüksü sürdürüp götürmeye hakkım yok gibi geliyordu.

(...) Okul, ekmekten önce gelemezdi. Omuzlarımdaki yükün gün geçtikçe ağır bastığını açık açık hissediyordum. Ortaokul diploması bana ne verecekti? Böyle bir belgeyi aldığımı var sayarsak bile, öbür taraftaki adamın oğluna kim, hangi dairede, ne cesaretle iş verebilirdi?" (Avare Yıllar, 144-148)

Ve bir gün "Diplomaları kendilerinin olsun, çek arabanı" der ve okulu bırakır (Avare Yıllar, 151). Annesi okulu bıraktığı için çok üzgündür, oğlu hayal ettiği gibi okuyup büyük bir adam değil de başkalarının karşısında el ovalayan bir "küçük adam" olacaktır:

"Korktuğuma uğrattım beni! Başkalarının karşısında ev ovalamaya mecbur küçük adamlar mı olmalıydı benim evlatlarım? Ben ne ummuştum?"

İçimde bir ayaklanma oldu:

'Hiçbir zaman,' dedim, 'hiç kimsenin karşısında el ovalamayacağım!'" (Avare Yıllar, 152)

Roman serisine adını veren "küçük adam" işte böyle doğmuştur. Ama bu "küçük adam" söylediği gibi hiçbir zaman kimsenin karşısında el ovalamamış, her daim "inandığı doğrular"ın ardından gitmiştir. Vefatından kısa süre önce yazdığı notta bunun iç huzuru vardır: *"Eşe dosta selam. İnanmışım doğruların adamı oldum, böyle yaşadım, karınca kararınca bu doğruların savaşını daha çok sanatımda yapmaya çalıştım, kursağıma hakkım olmayan bir tek kuruş dahi girmemiştir"* (Öğütçü 2020: 1).

Ancak Orhan Kemal'in okulu bırakmış olması içinde hep ukde kalacaktır. Birçok romanında görülen okuyamamış kahramanlar, hep ortaokuldan terktir. Babası Abdülkadir Kemali Bey'le mektuplaşmalarında okula giden öğrencileri "kelebek"e benzeter. Babası ise ona şöyle der: *"Sen okula devam edememekle bu yüksek kafalı insanlardan biri olamayacağına mı üzülüyorsun?(...) Dünyanın en büyük adamları okullarda değil hususi incelemeler sayesinde büyük adam olmuşlardır. Okulları okuyamadığına hiç üzülme. Hususi araştırmalar sayesinde çok büyük bir düşünür olmak senin elindedir"* (Öğütçü 2020: 18-31). Babası onun ilk öğretmenidir. Okulun öğretmediklerini o öğretmiştir.

Artık sorumluluk bilincine varmaya başlamış, "avare yıllar" sona ermiş, "ekmek kavgası" derdine düşmüştür. Bu dönemde Giritli ve Nadir'in kahvelerinde Selahattin Usta, Ali Şahin, İsmail Usta, Dayı Remzi gibi işçi arkadaşlar edinmesiyle birlikte kafasında sosyalist fikirler yeşermeye başlar. Kendini yoğun bir okuma faaliyetine verir, edebiyata ilgi duyar:

"(...) okulda roman, hikaye, genellikle edebiyattan nefret ederdim.. Varsa futbol, yoksa futbol.. Edebiyat sevgisi bende çok sonra, hayata atılıp Hanya'yı Konya'yı anladıktan sonra başladı.. Bu başlayış, rastlantıların karşıma çıkardığı olgun, anlayışlı, bilinçli ve bilgili dostların İsmail Usta'nın, Nazım Hikmet'in, Ali Şahin'in, Selahattin Usta'nın benimle ciddi şekilde, insanca uğraşmalarıyla gelişti.." (Uğurlu 1973: 100).

Artık Orhan Kemal, okula gidemese de kendini yetiştirecektir: *"Gerçek olan öğrenmektir. Nereden, nasıl öğrenirsen öğren. Nereden nasıl öğrendiğin, diploman hatta neler bildiğin de önemli değil. Ne yaptığın önemlidir."* (Arkadaş Islıkları, s: 241)

Orhan Kemal'in bu işçi arkadaşları romanlarında bilinçli işçi tipler olarak sık sık karşımıza çıkarlar. *Avare Yıllar* ve *Cemile*'nin İzzet Usta'sı ve *Arkadaş Islıkları*'nin İlyas Usta'sı İsmail Usta'dır. "Çukurova'nın destanı" *Bereketli Topraklar Üstünde*'nin Kürt Zeynel'i Dayı Remzi, "Olma kula kul, öpme el ayak kirlenmesin ağzın. Ya ver canını insan için ya da kalabalık etme dünyamıza!" diyen Kılıç Usta'sı ise Yunus Usta'dır. Ona *Bereketli Topraklar Üstünde*'nin malzemesini de veren de yine bu işçi arkadaşlarıdır:

İsmail Usta'dan fabrikayı dinlemeli.. Yunus Usta'dan ameleleri.. Ali Şahin'den ırgatları, ağaların traktör hikayelerini.. Ben, pamuğun ipliğini... Dayı Remzi çiftlikleri anlatmalı ki..." (...) Bereketli Topraklar'ı yazıp, bitirdikten sonra bir gece Nadir'in kahvesinde İsmail Usta'yı, Ali Şahin'i, Yunus Usta'yı, Osman Zengiler'i, Bethoven'i topladım.. Çaylar, kahveler benden, sabaha kadar onlara romandan parçalar okudum.. Beni dikkatle dinlediler. Sonunda şöyle dediler: İyi yazmışsın Raşit.. Eline sağlık.. Söylediklerinin hepsi doğrudur.. Hatta her bir şeyi söylememişsin bile.. Çukurova'da öyle şeyler olur ki, insanın nefesi kesilir... Oturup sana hepsini anlatsak, bir değil, beş roman yazarsın.. (Uğurlu 1973: 98-117).

Orhan Kemal 26 Eylül 1934'te Adana Millî Mensucat Fabrikası muhasebe servisinde "24 lira 95 kuruş" aylıkla kâtip olarak görev yapmaya başlar: *"Daha sonra yolum tekrar fabrikaya düştü. Hani, şu tezgâhlarında Gazi'ye bez dokuduğumuz. Ama bu sefer muhasebe memuru olarak! Aydan aya elime geçen para tamı tamına yirmi dört lira doksan beş kuruştur ve şüphesiz alabildiğine hürdüm."* (Avare Yıllar, 177)

3. Evlilik ve Geçim Derdi: Cemile, Dünya Evi

Millî Mensucat Fabrikasında çalışırken eşi Nuriye Hanım ile tanışır. 1922'de Zagreb'de doğmuş olan Nuriye Hanım, babası Malik (Aksoy) ve beş yaşındayken vefat eden annesiyle birlikte 1. Dünya Savaşı sonrası Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç etmiş Boşnak bir ailenin kızıdır (Eliuz 2004: 6). Nuriye Hanım, hayatın zorluklarıyla küçük yaşlarda tanışmış ve daha on iki yaşındayken fabrikada işçi olarak çalışmaya başlamıştır. Memleketlerinde varlıklı bir ailenin kızı iken Adana'ya göç etmeleriyle durumları kötüleşen Nuriye Hanım, babasının bir iş kazasında sakatlanması üzerine evin yükünü ağabeyiyle birlikte sırtlamak zorunda kalmıştır:

"Aslen Yugoslav muhaciriyiz biz. Orada varlıklı bir aile imişiz. Adana'ya yerleşince zor günler başladı. Babam zaten çalışmayı pek sevmezdi. Bir kazada sakatlanınca evin bütün yükü ağabeyimle benim sırtıma bindi. 12-13 yaşlarında filandım. Çocuk sayılırdım daha. İplik fabrikasında boyum yetişsin diye ayağımın altına sandık koyarlardı. İşe gelip giderken kimsenin gözüne çarpmayayım diye iyice örtünür, sadece gözlerimi açıkta bırakırdım. Sarışındım. Genç kızlığa yeni adım atıyordum. Güzel olduğumu söylüyorlardı. O yıllar güzel bir kız için tehlikelerle doluydu. Evdekiler korkardı, ben korkardım. Ama korku para etmezdi. Çalışmak gerekiyordu. Evin ekmek parasına büyük yardımım oluyordu." (<http://www.cukurovabarisgazetesi.net/mobil/koseyazisi.php?id=4351>)

Nuriye Hanım'la evlenmek isteyen Orhan Kemal; maddi kaygılar, işçi bir kızla evlenmesine karşı çıkan başta babaannesi ve yakınlarının menfi tavırları ile Nuriye Hanım'ın dillere destan güzelliği ve ona talip olanların baskısı yüzünden bunalıma girer. Hap içerek intihar eder. Kendisi bu olayı Metin Özek'e yazdığı mektupta şöyle anlatır:

"Hayatımda bir de intihar vardır. Bak nasıl: şimdiki karımla nişanlıydık. Ne de olsa bir 'Bey çocuğu' vehmi içindeydim. Nişanlım da galiba bu tarafımla iftihar ediyordu. Bunu seziyordum. Nişanlımın akrabaları, komşuları bana enişte diyorlar, hatta benden akıl danışıyorlardı. Fakat ben, onlara akıl vermeme rağmen meteliksizdim. Benden para isteyen yoktu şüphesiz, fakat nişanlınızı görmeye giderken eli boş mu gidecektiniz? Sonra bayramlarda filan bir şeyler almak gerekmez miydi? Entarilik kumaş, iskarpin... O kadar az kazanıyordum ki, imkân yoktu. Gel zaman, git zaman evlenmeyi kararlaştırdık. Metelik nanay. Kızı dile düşürmüştüm. Çaresiz akrabalara yazdım, yardım istedim. Ya cevap bile vermediler, ya da beni azarladılar: Bir fabrika işçisiyle evlenip, ailesinin şerefini ayaklar altına alan hayırsız bir evlattım. Böyle bir evlada yardım edilemezdi. Öbür tarafa duyuramıyor, kızı dillere düşürmenin ağır mesuliyetini dehşetle hissediyor, kendimi suçlu görüyordum. Bir taraftan ailem bu işten vazgeçmemi, öbür taraftan nişanlı ve akrabaları bu işi çabucak bitirmemi istiyorlardı. Bunalmıştım. Bir avuç hapla bitirmek istedim işi. Beceremedim." (Öğütçü, 2020: 283-284)

Orhan Kemal, bu intihar girişiminden sonra baygın bir biçimde bulunur. Durumun vahameti etrafi insafa getirmiştir. Engeller çözülür ve mütevazı bir düğünle 1937'de evlenirler. Bu intihar girişimi *Arkadaş Islıkları*'nda karşımıza çıkar. Hikâye gerçekten daha farklı olsa da bir aşk ve bu aşk dolayısıyla intihar söz konusudur. Burada bir gençlik aşkı anlatılır. Kahraman, sevgilisi için çakısıyla intihar girişimde bulunur: "Günlerden bir gün onları kâh ağlar, kâh da deli diye kendime güldürürken çakı bıçağımı şurama burama dürttü dürtüvermeyeyim mi? Genç kız çığlıkları, feryatları arasında kendimi kaybetmişim. Gözlerimi hastaneden açtım." (Arkadaş Islıkları, 15)

Orhan Kemal, Kemal Tahir'e yazdığı mektupta "Çocuklarımın Anası" adıyla, Nuriye Hanım'a bir borç, bir teşekkür olarak "Küçük Adamın Notları"na üçüncü bir cilt ilave etmek istediğini dile getirir:

"Yengene gelince ... O, 'Dönüş' hikâyesinin kahramanı, malum! Onun bana geçen hakkını ödeşebilmek için Küçük Adamın Notları'na bir üçüncü cilt ilave etmek ve ismine Çocuklarımın Anası demek istiyorum. O benim hem anam, hem karım hem de arkadaşım. Böylesi dostlar başıma..." (Öğütçü 2020: 231-232).

Nazım Hikmet ise yazara yazdığı mektubunda bu romanın bir "şaheser" olması gerektiğini söyler: "Kızımı, ana şahsiyet olarak alıp yazacağımı söylediğin kitabın bir şaheser olması lazım. Yeryüzündeki en kıymetli şeyin odur." (Öğütçü 2020: 222).

Orhan Kemal'in "Çocuklarımın Anası" adıyla düşündüğü roman, *Cemile* adıyla yayımlanır. Roman, Nuriye Hanım'a "Yıllardır kahrımı çekmekten usanıp yorulmayan cefakâr karıma" sözleriyle ithaf edilmiştir. *Cemile*, Nuriye Hanım ve ailesinin hayatına, yazarla evlenme süreçlerine odaklanmıştır. *Cemile*, Orhan Kemal'in *Arkadaşım Necati* adlı öyküsünün roman türünde genişletilmiş halidir (Eliuz 2004: 41). Burada Nuriye Hanım Cemile, Orhan Kemal ise Kâtip Necati olarak görünür. Roman, Adana'da

yoksul bir işçi mahallesinde geçer. Bu insanların mücadeleleri, işçi işveren ilişkisi ve bütün bu sıkıntıların içinde filizlenen bir aşk hikâyesidir. Bu anlatımıyla yazar romana bir aşk hikâyesinin ötesinde toplumsal bir boyut da kazandırır. Hayatı zor olan sadece Cemile değildir, bütün işçiler aynı sıkıntıları yaşamaktadır. Cemile'nin bu özelliğini Orhan Kemal, Ahmet Aytekin'e yazdığı mektupta şöyle ifade eder:

"Cemile romanının özelliği daha çok şuradadır: Cemile, bizim edebiyatımızda ilk olarak fabrika işçilerinin hayatlarını vermeye çalışmış bir romandır. Yani, fabrika insanların yaşayış tarzlarını. Aşları, ekmek kavgaları, neşeleri, kederleri vb.

Roman ve hikâyelerine gerçek hayatı tema olarak alan bir yazar için, en iyi bildiği konulara adeta saldırmak esastır. Ama bu demek değildir ki, yaşadığı hayata yazar ayna tutmalıdır. (...) Tanıdığı Ali, Mehmet, Rıza, Süleyman, Cevriye, Nuran...ları alır, eserinde başka biçimde işler. Kişilerin adları değişse bile, gerçekte yaşadığı hayatın ölçüsü, çevresi, rengi, kokusu, aşkı, ıstırabı, şusu, busu değişmez.

Cemile de böyle. Cemile, bir başka adla gerçekten yaşamıştır ve benim çok yakından tanıdığım"dır" (Öğütçü 2020: 390-391).

Nuriye Hanım, Orhan Kemal ile evlenince onun babaannesi ile birlikte yaşadığı eve gelin gelmiştir. Hem babaannenin bir genç kadının fabrikalarda çalışmasını uygun bulmamasından, hem de Orhan Kemal'in güzel eşini çok kıskanmasından Nuriye Hanım evlenince işten ayrılmıştır:

"Raşit de... Orhan Kemal demek istiyorum. Ama dil alışkanlığı... Ben ona hep Raşit derim. Evet, Raşit de aynı fabrikada kâtipti. İplikhaneyi dolaşırken beni görmüş. İşçi defterinden vesikalık resmimi bulmuş. Büyüttürmüş. Başlamış ona buna göstermeye. Nuriye ile evleneceğiz demeye başlamış. 15'ine basmıştım. Raşit'in bana sevdalandığı yıllardı. Yoksul ve sakat olan babam, bu ilişkiyi duyunca küplere bindi. Ama Raşit inat mı inat... Fakat fark etti ki; babam biraz da kız giderse nasıl geçiniriz diye düşünüp huysuzlanıyor. Ona da çare buldu. 'Yardım ederiz size' dedi. Beni o sıralar binbaşılar filan da istiyor. Raşit aracı-görücü sokmadan işin içine girip konuştu babamla. 'Benim hiçbir şeyim yok. Sadece 24 Lira 95 kuruş maaşım var' dedi. 'Ben sadece Nuriye'yi istiyorum' diye konuştu. Babamın da hoşuna gitmiş olacak ki; 'evet' dedi sonunda. Evlendik. 1937 yılının 5 Mayıs'ıydı. 2 Haziran 1970 gününe kadar sürdü mutluluğumuz. İplik fabrikasında 24 lira maaşlı bir kâtipti evlendiğimizde. 5-6 lirasını da babama verirdik. Orhan Kemal'in babaannesi Emine hanımla eski bir kenar mahalle evinde oturduk. Evlenince beni işten aldı. Çok kıskançtı. Çocuk denecek yaşta evli ve güzel bir kadının fabrika işçileri arasında yaşaması mümkün değildi ona göre. Oysa çok sıkıntı çekiyorduk. Benim getireceğim üç-beş kuruş biraz olsun hafifletirdi sıkıntımızı..."

<http://www.cukurovabarisgazetesi.net/mobil/koseyazisi.php?id=4351>

Oysa Orhan Kemal'in "24 lira 95 kuruş" maaşı geçinmek için çok azdır. Başka memurlara zam yapılırken ona hiç zam yapılmaz. Üstelik hem Nuriye Hanım'ın ailesi hem kendi ailesi maddi desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu yıllarda ciddi bir sıkıntı içindedirler. Evlenmişlerdir ama ev geçindirmek o kadar kolay değildir. Orhan Kemal, hayatının bu dönemini *Cemile*'nin devamı niteliğindeki *Dünya Evi*'nde anlatır:

"Bir haftadan beri yirmi dört lira doksan beş kuruş ve genç karısıyla kalakalmıştı: Fırtınaların çalkaladığı korkunç okyanuslarda, parçalanmış yelkeni, kırılmış dümeniyle küçücük bir tekne gibi. Ne yapacaktı?"

(...) Babaannesinden sık sık işittiği gibi, dalları budanmış ağaca dönmüştü. Evlenmek buydu demek? Evlenip genç bir kadına sahip olmak, sanıldığı kadar kolay değildi. Eşi, dostu, servis arkadaşları, 'Çalıştır!' diyorlardı. 'Başka çaren yok. Sırt verdi mi dağları bile devirebilirsiniz. Yoksa seninki hayat değil!'

Biliyordu, hayat olmadığını gayet iyi biliyordu ama çalıştıramazdı. Kabil değildi. Eş, dost, bildik, gördük, hısım, akraba... 'Çalıştır. Başka çaren yok!' diyenler o zaman da, 'Tuh. Babasının şerefini olsun düşünmedi. Çok bayağı ruhluymuş...' demeyecekler miydi?

(...) "Tuh. Babasının şerefini olsun düşünmedi. Karısını işe soktu utanmadan! demelerinden başka, asıl birilerinden korkuyordu.

Kimdi bu birileri? Ara sıra imzasız, ölümle tehdit mektupları yollayanlar mı? Herhalde. Bu mektuplar, karısıyla ilk tanıştığı hafta başlayıp, nişan, nikâhla şiddetini artıran, aradan bu kadar zaman geçtiği halde arkası kesilmeyen, arada 'O kız nasıl olsa bizim. Askere de beraber götüremezsin ya!' gibilerden, sınırlarını bozan, uykularını kaçıran şeylerdi. Sıkıntısının belki de asıl sıkıntısının sebebi buydu. Bu ve yirmi dört doksan beş!" (Dünya Evi, 2-13)

Bu zor günlerde ona iyi gelen tek şey, tutunduğu dal kitaplardır. Bu dönemde okuduğu kitapları da romanda görmek mümkündür: *"Serseriler, Stepte, İstrati Mordasti, La dam o Kamelya, Madam Bovari, Jerminal, Benim Üniversitelerim, Kroyçer Sonat, Umumi Tarih, Fransız Inkılabı Kebiri, İstibdat ve daha başkaları..."* (Dünya Evi, 8)

Orhan Kemal, büyük sıkıntılar içinde kıvrılırken yüzünü güldüren bir haber alır: Eşi hamiledir. Bir kız çocuğu hayal eder ki bu çocuk, kızı Yıldız olacaktır. Ona çok iyi bir baba olacak, kendi babası gibi asla dövmeyecektir. Ama doya doya sevincini yaşayamaz bile. Geçim derdi artık daha da zorlaşacaktır:

"Kız olacak, kara kaşlı, kara gözlü değil, sarı saçlı, mavi gözlü. Peşinden baba, baba diye koşacaktı. Elinden tutup çarşıya götürecekti onu... Hiç dövmeyecekti. Babası gibi sert, haşın bir baba olmayacaktı, oyununa karışmayacaktı. Ne Amme cüzü ne de başkası. İsterse 'Çöpçü' yahut 'Hizmetçi' olacağımla desin. Karışmayacaktı. Canı ne isterse olsundu..."

Peki ama, yirmi dört doksan beş? Tek kuruş eklenecek miydi yirmi dört doksan beşe? Tam tersi. Dünya az daha küçülecek, omuzları az daha çökecekti. Yirmi dört doksan beşe bir boğaz daha eklenecekti, yeni bir ortak!" (Dünya Evi, 14)

Diğer taraftan fabrikada dedikodular alıp başını gitmiş, "öteki taraftaki adam"ın ajan olarak oğlunu yolladığı söylentileri yayılmıştır: "İhtiyar kâtip, 'öbür taraftaki adamın' oğlunu, memlekete ne maksatla yolladığını anlattı: İdareye karşı giriştiği mücadelede oğlunu ajan olarak kullanacaktı!" (Dünya Evi, 54)

Orhan Kemal, Millî Mensucat Fabrikası muhasebe servisinde kâtip olarak göreve başlamışken fabrika sahibi Nuri Ağa'nın (Has), babasının "öteki taraftaki adam" Abdülkadir Kemali Bey olduğunu öğrenmesiyle ambar memurluğuna sürülür:

"Artık 'İmalat ambarı' memuruydu. Günlerden beri top top bezlerle paket paket ipliğin çuvallanıp sevkiyle uğraşıyordu. İplikler de, bezler de cins cins, numara numaraydı. Her ikisi de incelik kalınlaştıkça pahalılaşıp ucuzluyordu. Muhasebece verilen fişlerdeki 'Kalite' ve 'Kantite'ye göre hareket esastı, ama ambarcı isterse, daha doğrusu müşteriyle anlaşırrsa, hırsızlık yapıp kese doldurmak mümkündü. Bunu ilk işe başladığı gün anlamış, korkmuştu. Yoksa buraya mahsustan, lekelenmek için mi getirilmişti?" (Dünya Evi, 92)

Ambar memurluğunda çalışanların çoğu, ellerindeki fırsatı kötüye kullanarak zengin olmuştur. Ancak söz konusu bu ihtimal, Orhan Kemal için bir fırsattan çok iftiraya uğramasına neden olabilecek korkutucu bir durumdur. Ki Orhan Kemal'in korktuğu başına gelir. "Babasının dostu" olduğunu söyleyen tüccar Hilmi Efendi, ona bir iş önerisinde bulunur. Aslında işten ziyade hırsızlık: "Ben Muhasebeye kalın bezle kalın iplik yazdıracağım, sen ambardan çuvallara ince bez ve ince iplik doldurtacaksın. Üst yanına karışma her hafta gel bana, temiz, tertemiz bir yüzlüğü al..." (Dünya Evi, 139-140). Bu teklif karşısında onuru kırılan, çok öfkelenen Orhan Kemal hemen dükkânı terk etmiştir. Hiçbir zaman hırsızlığa tenezzül etmeyecektir:

"Genç adam yıkılan ümitleriyle bomboş caddenin kaldırımında ağır ağır ilerliyordu. Omuzları düşmüştü. Niçin niçin böyle pis bir teklifte bulunmuştu sanki? Böyle bir teklife yanaşacağım mı salmıştı? Başkalarına böyle mi görünüyorum? Demek, insanlar beni hırsızlığa yakın görüyorlardı? Başkalarına böyle mi görünüyor, ilk teklifte hemen yanaşacağı hissini mi veriyordu? Sarhoş yüklü bir fayton bomboş caddenin parkelerinden şakırtıyla geçti. Dikkat bile etmedi. Demem 'baba dostu' da olsa, insanlar onda hırsızlığa yatkınlık görüyorlardı? Öyle miydi gerçekte? Değil birkaç yüz, birkaç bine bile tenezzül eder miydi?" (Dünya Evi, s: 141)

Bu olaydan bir süre sonra Orhan Kemal'in kendisini ele vermesinden korkan Hilmi Efendi, onun kendisine mal çalmayı teklif ettiğini söyleyerek iftira atmış, zaten bahane arayan fabrika sahibi de onu işten çıkarmıştır. Böylelikle daha evleneli bir yıl bile olmadan işsiz kalmıştır. Eğer Mehmet Raşit Ögütçü, Hilmi Efendi'nin teklifini

kabul etmiş olsaydı belki birçok sıkıntıya katlanmak zorunda kalmayacak ama Türk edebiyatının "Orhan Kemal"i olamadan yaşayıp gidecekti.

Yapılan iftiranın, işsiz kalmanın öfkesiyle arkadaşıyla meyhaneye gider, sarhoş olurlar. İhtilal yapma planları yaparlar. Bu konuşmaları dikkat çeker, zaten "öteki taraftaki adam"ın oğlu olduğu için polislerin gözü üzerindedir. Bir sivil polis, arkadaş gibi yanlarına yanaşır, ağızlarından laf almak ister: "Demek isminin Rıza olduğunu söyleyen adam 'sivil'di? Vay anasını... İlk adımda çelmeyi yemişti ha? Demek şu 'ihtilal' işine gerçekten sarılıp işi ciddi tutacak olsa, yanmıştı?" (Dünya Evi, 180)

Sonrasında emniyet müdürlüğüne çağrılır ve ifadesi alınır. Gazeteler olayı dalayıp budaklandırır, Adana bu haberle çalkalanır. Bu onun ilerleyen yıllarda sık sık yaşayacağı "polislik hikâye"lerin ilkidir.

"Milli Mensucat Fabrikasını yakmak isterken yakalanan komünistler.. Başlığını atan Adana gazeteleri ortalığı velveleye veriyorlardı.. Kibriti çakarken polis tarafından yakalanıp Emniyet Birinci Şubeye götürülen kundakçılar arasında Adana'mızın tanınmış avukat ve eski Fırka Liderlerinden Abdülkadir Kemali'nin oğlunun da bulunması şehrimizde esefle karşılanmıştır..

...Sonra işin aslı astarı ortaya çıktı tabii.. Çıktı ama biz de birkaç gün içeride kalıp.." (Uğurlu, 1973: 234-235).

Orhan Kemal yıllar sonra İstanbul'da Meserret Kahvesi'nde kendisini bu olay nedeniyle sorgulayan polis memuru ile karşılaşır. Polis onu tanımıştır. Yanına gelir, kendini tanıtır ve bu olayın iç yüzünü anlatır. Öğrenir ki aslında sadece göstermelik kurbanlardır:

"... O gün bey amcanın anlattığı şeyler müthişti.. Korkunç şeylerdi.. Dinleyince çok şaşardım.. Nasıl şaşırımam ki?..

Biz yukarıdan gelen bir emirle tutuklanmışız. Bilmem ne toplantısı için, bilmem kimin geleceği bir sırada Adana'da böyle bir olayı hiç yoktan çıkartıp, komünistler fabrikayı yakarken yakalandılar, diyerek memlekette bir komünizm tehlikesinin var olduğunu göstermek, bu zehabı uyandırmak ve buna çareler aramak için düzenlenmiş bir mizansenin garip, biçare kurbanları olduğumuzu, bu işin içinde olup, bizi tutuklayan bir eski polisten öğrenince çok şaşardım..

...Benim ilk polislik hikayem..

Sonra sürüyle karakol, polis, savcı, mahkeme ve hapisane hikayesi.." (Uğurlu, 1973: 236).

4. İkinci Bahar: Bir Filiz Vardı

Bahsi geçen romanlarından sonra yayımlanan romanlarında kendinden izlere çok fazla yer vermeyen Orhan Kemal, *Bir Filiz Vardı* ile otobiyografik romanlarına dönüş

yapar. Romanda Filiz olarak karşımıza çıkan Ülkü, yazarın son aşkıdır. Orhan Kemal onunla 1960'ta genç kızın çalıştığı İhsan Özmanav'ın kitabevinde tanışmıştır (Uğurlu 1973: 180). Ülkü 17 yaşında, zeki ve güzel bir kızdır. Orhan Kemal ise 47 yaşındadır. Victor Hugo'nun seksen yaşındayken 14 yaşında bir kız sevmiş olmasıyla kendini haklı çıkarmaya çalışır: *Şimdilik tek tesellim seksenindeki Hügo babanın ondördündeki bir kıza âşık olması*" (Uğurlu, 1973: 186). Arkadaşı Sait Faik de kendisinden 25 yaş küçük bir genç kıza âşık olmuş, Orhan Kemal ise o zamanlar onu anlamamıştır: *"Zavallı Sait, sana ne kadar haksızlık ettiğimi anlıyorum. Özür dilemek, sana hak vermek bile boş. Seninkiyle aranızda yirmi beş yaş vardı, benimkiyle? Tamı tamına otuz yaş!"* (Uğurlu 1973: 191).

Orhan Kemal artık kitabevine sık sık gitmeye başlar, kendine engel olamaz. İçinde yeni bir yaşama sevinci uyanmıştır: *"...akşam, sabah, akşam, derken öğlenleri de eklendi. Elimde değil gitmemek. Onun çalıştığı kitabevinin yakınlarından geçmemek elimde değil. Dünya bir başka dünya, hava bir başka hava, su bir başka"* (Uğurlu 1973: 185).

Bir Filiz Vardı'da Orhan Kemal, Filiz'e kitap hediye eden Ressam'ın "Romancı" dostu olarak karşımıza çıkar. *"Küçük adamın birdenbire çok sevdiği zeki okuyucusu Filiz Uslu'ya"* diye imzalayıp hediye ettiği kitap, yine kendi eseri *Baba Evi*'dir. Daha sonra *Avare Yıllar*'ı da hediye eder. Filiz, kitaptaki kahramanın kim olduğunu sorduğunda, o da kahramanın kendisinden pek çok şey taşıdığını söyler. Romancı, atölye sohbetlerinden birinde, Filiz'e, kendisini tutum ve davranışlarıyla çok beğendiğini, bir gün yazacağı bir romanında onu bir roman kahramanı halinde canlandıracağını söyler. Adı *Filiz* olacaktır romanın; ya da *Bir Filiz Vardı*:

"-Sizi tıpa tıp değilse bile, sizin gibi çalışmak zorunda olan pek çok kıızı, bu pek çok kızların çalışma şartlarını, çalıştıkları yerlerle olan ilintilerini biliyorum. Yani, çalışan genç kız ve kadınların, ne için çalışmak zorunda olduklarını, çalıştıkları yerlerde nelerle karşılaştıklarını, pek çoğunun nasıl teslim oluverdiğini..."

Filiz korkuyla baktı:

-Beni onlardan biri gibi mi yazacaksınız?

-Değil misiniz?

-Değilim tabii. Ben çalıştığım yerde, yanında çalıştıklarımın teslim olmadım.

-Ya?

-Olmam da. Ben çalışmak, ama kendimi de vermek istemiyorum. Kim ne derse desin, kimsenin malı, mülkü, parası beni ilgilendirmeyecek. Bana ne sonra canım? Romancı, tasarladığını bulmuştu genç kızda.

-Ben sizi, teslim olmayan bir küçük kız olarak işleyeceğim.

Romancının ellerine heyecanla, çocuksu bir heyecanla olanca içtenlikle sarıldı:

-Beni anladınız değil mi? Çok teşekkür ederim, çok, çok, çok teşekkür ederim!

-Bu kadar çok teşekkürü lüzum yok. Asıl ben size teşekkür ederim.

-Niçin?

-Çünkü bana aydınlık bir roman yazdıracaksınız Yani, zaten yapmayı tasarladığım 'Aydınlık gerçekçilik'te bana elle tutulur bir örnek verdiniz!

-Ben de size teşekkür ederim. Çünkü hayatımda beni yalnız siz anladınız..." (Bir Filiz Vardı, 231).

Orhan Kemal, metnindeki Romancı'yı da tıpkı gerçekte olduğu gibi Filiz'e hayran bırakır. Romancı, sabahları otobüs durağında onu karşılayıp kısa bir süre onunla birlikte yürümeyi ve konuşmayı alışkanlık hâline getirir. Filiz, ona iş yerinde ve aile içinde yaşadığı olayları anlatır; dertlerini, sırlarını paylaşır. Tıpkı gerçekte olduğu, Orhan Kemal'in günlüğünde ifade ettiği gibi: "... artık birlikte otobüse biniyoruz akşamları. Ara sokaklardan geze geze gidiyoruz..." (Uğurlu 1973: 187).

Romancının, kurmaca bir karakter olarak romanda yer alması; Orhan Kemal'in sanat anlayışını, hayata bakışını dile getiren cümleleri, sayfalarda Romancı ile *Bir Filiz Vardı*'nın gerçek yazarını özdeş kılar. Böylece, gerçek hayat ile kurmaca; sayfalarda birbiriyle iç içe geçer. "Toplumcu gerçekçi" olarak nitelendirilen Orhan Kemal'in bir kurgu oyunu yaparak üst kurmaca oluşturması, *Bir Filiz Vardı*'yı diğer otobiyografik nitelikli romanlarından farklı bir boyuta taşıyarak ona postmodern romanlara benzer bir özellik verir.

Orhan Kemal "aydınlık gerçekçilik" diye tanımladığı sanat anlayışını, bu romanında açıkça ifade eder ve Filiz'i yani Ülkü'yü bu anlayışın sembolü haline getirir:

-Filiz gibi, içinde yaşadıkları toplumun bir çeşit kader olmuş gerçeklerine kafa kaldıran tipler... Bizim romanımıza, bizim toplumun el, etek, hatta ayak öpen, korkak, bireysel çıkarları için alabildiğine alçalan, teslim olmuş tipleri yanında teslim olmamış, başkaldıran, kötülüklerle kıyasıya savaşılabilmek için örgütlenme şuuruna ulaşmış tipler lazım. Filiz neden böyle bir tip olmasın? Bileğini tutuverince yatıveren genç kızlar yanında bileğini tutturmaya bile yanaşmayan genç kızlar az da olsa yok mu?

-Bütün bunları sana bu kız mı hatırlattı yani?

-Tahmin edersin ki, hayır. Ama bu örnek, romanıma böyle tipleri almam gerekliliğini zorunlu kıldı!

-İyi, ama sen gerçekçisin. Bu kıızı idealize edince...

-Gerçekçilik, içinde yaşadığın topluma yer yer ayna tutmaktan ibaret değil ki. Asıl gerçekçilik, asıl yurtseverlik, içinde yaşadığın toplumun bozuk düzenini görmek, bozukluğun nereden geldiğine akıl erdirmek, sonra da bu bozuklukları ortadan kaldırmaya çalışmak. Yurtseverlik, yurdunun insanlarını sevmek, yani, insan gibi yaşamalarını sağlamaya çalışmak. Buna engel olanlarla savaşmak..." (Bir Filiz Vardı, 189)

Orhan Kemal'in Ülkü ile ilişkisi günden güne ilerlemiş ve sonunda Orhan Kemal Beyoğlu'nda Alyon Sokak'ta Ülkü'yle birlikte bir ev tutarak birlikte yaşamaya başlamıştır (Eliuz 2004: 11). Bu ilişkiyi duyan Nuriye Hanım'ın intihara kalkışması, artan dedikodular ve maddi kaygılar nedeniyle ayrılmışlardır. Ülkü, 1963'te bir başkasıyla evlenmiştir.

Ülkü ile birlikte yaşamaları, dedikodular, ayrılmaları ve Ülkü'nün başkasıyla evlenmesi *Bir Filiz Vardı*'nın yanı sıra ondan üç yıl sonra yazdığı *Arkadaş Islıkları*'nda da kendini bir nebze de olsa hissettirir. Romanda Ülkü, adı belirtilmeyen imam nikâhlı karısı olarak görünür. Ailelerin izin vermemesine rağmen genç yaştaki kahraman-anlatıcı ve sevgilisi, imam nikâhı kıyarak birlikte yaşamaya başlarlar. Geçim kaygısı, dedikodular, kıskançlık nedeniyle bir zaman sonra ayrılırlar. Kahraman-anlatıcı, baştan eski günlerine döndüğü için mutludur. Arkadaşlarıyla eskisi gibi gezip tozar. Ancak artık bu avareliklerden zevk almadığının farkına varır. Pişman olup karısını arasa da bulamaz. Kötü yola düşmüş olmasından korkar, kâbuslar görür, buhranlar geçirir. Sonrasında çocukluk arkadaşlarından uzaklaşır, yeni tanıştığı işçi arkadaşı İlyas Usta sayesinde bilinçlenmeye başlar, fabrikada işe girer. Bu kısım Orhan Kemal'in daha önce *Avare Yıllar*'da anlattığı, avarelikten ekme kavgasına geçiş sürecidir.

Romanın sonunda karısı ile tesadüfen karşılaşırlar. Karısı, başkasıyla evlenmiştir. Kötü yola düşmemiş, tıpkı Filiz gibi namusuyla çalışmaktadır: "*Evet. Bir biçki dikiş yurdunda. Kocama yardım ediyorum.*" (Arkadaş Islıkları, 253)

Kısa bir konuşmadan sonra Sevgili dönüp gider: "*Topukları yamuk ayakkabıları, eteği hayli kısa, çiçekli basma entarisi, sebze dolu filesi ama zarif bacaklarıyla kalabalığa karışıp gitti.*" (Arkadaş Islıkları, 254)

Orhan Kemal, Ülkü ile ayrılıklarını ise günlüğüne şöyle aktarır: "*Yüksek topukluları üzerinde siyah, kloş etekliği uça uça çaktı, gitti..*" (Uğurlu 1973: 194).

Sonuç

Orhan Kemal, yaşadıklarını ve tanık olduklarını yazmayı ilke edinmiş bir yazardır. Bu nedenle onun roman dünyasındaki olaylar, durumlar, kişiler ve mekânlar; gerçek hayatta bir şekilde karşısına çıkmış, ona esin kaynağı olmuştur. Kimi kahramanlarını gittiği kahvehanelerde, kimilerini tarlada, kimilerini çalıştığı fabrikada, kimilerini hapisanede, kimilerini ise yolunun düştüğü bir bankada görmüştür. *Murtaza*'yı Adana'daki Akbank şubesinin kapıcısıyken tanımıştır. *Devlet Kuşu*'nun Avare Mustafa'sı yakın arkadaşı Muzaffer Buyrukçu'dur. *Bereketli Topraklar Üstünde*'nin Kürt Zeynel'i Dayı Remzi, Kılıç Usta'sı ise Yunus Usta'dır. *Eskici ve Oğulları*'nın Topal Eskici'si Adana'daki kunduracılar çarşısının Başefendi'sidir. *72. Koşuşun* "adembaba"ları ile hapisanede tanışmıştır. Orhan Kemal, onların arasına yazmak için girmemiştir, zaten onlardan biridir.

Kimi anlattıkları ise bizzat başından geçenler, kahramanları ise ta kendisi, ailesi, en yakınlarıdır. *Baba Evi*, *Avare Yıllar*, *Cemile*, *Dünya Evi*, *Bir Filiz Vardı* ve *Arkadaş Islıkları* yazarın hayatından, yaşanmışlıklarından yoğun izler taşıyan romanlarıdır. Otobiyografik nitelikli bu eserlerde; çocukluk ve gençlik yıllarını, evlenişini ve evlilik hayatını, bir genç kıza âşık oluşunu anlatırken arka planda ortak bir çevreyi paylaştığı insanların yaşam mücadelesini de verir. Şahsi hayatını toplumcu bir tavırla çerçeveleyerek anlatır.

Orhan Kemal *Baba Evi*, *Avare Yıllar* ve *Arkadaş Islıkları*'nda doğrudan kahraman-anlatıcı bakış açısını kullanır ve bu anlatıcının ismi belirtilmez. Bu romanlardaki otobiyografik anlatım tarzı kendisini açıkça hissettirir.

Cemile, *Dünya Evi* ve *Bir Filiz Vardı*'da ise tanrısal bakış açısını kullanır. Bu romanlarda kurgunun ağır basmasını isteyen Orhan Kemal, anlattığı kişileri asıl adlarından başka adlarla sunar. Mesela kendisi Necati, eşi Nuriye Hanım Cemile, sevgilisi Ülkü Hanım ise Filiz olarak romanlarda boy gösterir.

Bir Filiz Vardı teknik olarak gerçek ile kurmacanın iç içe geçtiği, yazarın üst kurmaca yarattığı ve kendisini "Romancı" olarak romana dâhil ettiği farklı bir üslupla yazılmıştır.

Orhan Kemal'in ömrünün son dönemlerinde mevcut romanlarının dışında otobiyografik özellikler taşıyan bir roman serisi daha yazmayı planladığı anlaşılmaktadır. Oğlu Işık Öğütçü tarafından yayımlanan *Önemli Not!* başlıklı kitap iki bölümden oluşmaktadır: Birincisi, Orhan Kemal'in yarım kalan "Murtaza 2" ve "93 Harbi" romanları; ikincisi, seçilmiş düzyazıları. Kitapta belirtildiği üzere Orhan Kemal "93 Harbi"nden "Romancının Romanı" olarak da bahsedermiş. Üzerinde on yıldır çalıştığı ve dört cilt olarak tasarladığı bu roman serisinde ise babaannesinden başlayarak Osmanlı dönemindeki Jön Türkleri, aydınların kanunsuzluklara karşı hareketlerini, babasının yaşam serüveni içinde Osmanlı devletinin çöküşünü, Milli Mücadele, Kurtuluş Savaşı'yla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu, babasının siyasi çalışmalarını, yurt dışına gidişini, demokrasiye geçişi, çok partili dönemi, 6-7 Eylül olaylarını ve 1960 İhtilali'ni anlatmayı planlamıştır. Eğer Orhan Kemal yaşasaydı ve tamamlayabilseydi, bu serinin yakın tarihimizin bir romancı gözüyle panoraması olacağı açıktır.

Kaynakça

- Çaymaz, Onur (2012). Orhan Kemal'in Daktilosu. *Orhan Kemal*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Eliuz, Ülkü (2004). *Orhan Kemal'in Romanlarında Yapı ve İzlek*. Yayımlanmamış doktora tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- _____ (2010). *Orhan Kemal Romanlarında Kadının Nesne Olarak Kullanımı: Cinsel Taciz*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C: 3, S: 13, Kadın Araştırmaları, Özel Sayı.
- Eyigün, Yıldız Raşan (2006). *Orhan Kemal'in Hayatı, Eserleri Ve Orhan Kemal Uyarlamalarının Türk Sinemasındaki Yeri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Günay Erkol, Çimen (2012). Orhan Kemal'in Baba Evi ve Avare Yıllar'ında Post-emperyal Travma ve Eşikteki Erkeklik. *Orhan Kemal*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Narlı, Mehmet (2016). "Orhan Kemal". TDVİA. C. Ek-2. İstanbul: TDV.
- Orhan Kemal (2007). *Yazmak Doludizgin Günlükler ve Şiirler*. İstanbul: Everest Yay.
- _____, _____ (2015). *Bir Filiz Vardı*. İstanbul: Everest Yay.
- _____, _____ (2017). *Cemile*. İstanbul: Everest Yay.
- _____, _____ (2017). *Dünya Evi*. İstanbul: Everest Yay.
- _____, _____ (2018). *Baba Evi- Avare Yıllar*. İstanbul: Everest Yay.
- _____, _____ (2018). *Arkadaş Islıklar*. İstanbul: Everest Yay.
- Öğütçü, Işık (2007). *Önemli Not*. İstanbul: Everest Yay.
- _____, _____ (2020). *Orhan Kemal Eşe Dosta Selam Mektuplar*. İstanbul: Everest Yay.
- Özaydın Yakıştıran, Burcu (2019). Toplumsal Cinsiyet Algısından Hareketle Orhan Kemal'in Romanlarında Kadın Şahıslar. *Algı'ya Dair*. Ankara: Kesit Yay.
- Uğurlu, Nurer (1973). *Orhan Kemal'in İkbâl Kahvesi*. İstanbul: Cem Yay.
- Yücel, Zeki (2020). "Orhan Kemal'in Adana Yılları"
(<http://www.cukurovabarisgazetesi.net/mobil/koseyazisi.php?id=4351>) (Erişim Tarihi:10.05.2020)